

Філон Михайло Михайлович

*кандидат економічних наук,
викладач кафедри політичних наук і права
ПНПУ ім. К.Д. Ушинського*

Филон Михаил Михайлович

*кандидат экономических наук,
преподаватель кафедры политических наук и права
ЮНПУ им. К.Д. Ушинского*

Filon M.

*Candidate of Economic Sciences,
Lecturer of the Department of Political Science and Law
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky*

Іванчо Єлена Антонівна

*студентка кафедри педагогічних технологій початкової освіти
ПНПУ ім. К.Д. Ушинського*

Иванчо Елена Антоновна

*студентка кафедры педагогических технологий начального образования
ЮНПУ им. К.Д. Ушинского*

Ivancho E.

*Student of the department of educational technology primary education
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky*

ЕМІГРАЦІЯ В УКРАЇНІ, ПРОБЛЕМИ І ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ЭМИГРАЦИЯ В УКРАИНЕ, ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ ПРЕОДОЛЕНИЯ EMIGRATION IN UKRAINE, PROBLEMS AND WAYS OF OVERCOMING

Анотація. Стаття присвячена дослідженню процесу еміграції. Розкрито суть понять міграція, еміграція, трудова еміграція, депортація, дисидент, рееміграція, діти «заробітчани». У роботі звертається увага на ключові питання: поняття міграції, причини та наслідки еміграції, вплив на національну та світову економіку. На основі деяких статистичних даних запропоновані певні заходи щодо зменшення рівня еміграції в Україні.

Ключові слова: міграція, зовнішня і внутрішня міграція, еміграція, емігрант, трудова еміграція, діти «заробітчани».

Аннотация. Статья посвящается изучению процесса эмиграции. Раскрывается суть понятий миграция, эмиграция, трудовая эмиграция, депортация, диссидент, реэмиграция, дети «заробитчан». В работе уделяется внимание ключевым вопросам: понятию миграции, причины и последствия эмиграции, влияние на национальную и мировую экономику. На основе некоторых статистических данных предложены определенные меры, направленные на снижение уровня эмиграции в Украине.

Ключевые слова: миграция, внешняя и внутренняя миграция, эмиграция, эмигрант, трудовая эмиграция, дети «заробитчан».

Summary. The article is devoted to the study of the process of emigration. The essence of the concepts of migration, emigration, labor emigration, deportation, dissident, re-emigration, children «zarobitchchan» is revealed. The work focuses on key issues: the concept of migration, the causes and consequences of emigration, the impact on the national and world economy. On the basis of some statistical data, certain measures are proposed to reduce the level of emigration in Ukraine.

Key words: migration, external and internal migration, emigration, emigrant, labor emigration, children «zarobitchchan».

Постановка проблеми. Еміграція являє собою широкомасштабну проблему, яка впливає як на національну, так і на світову економіку. В переважній більшості випадків з України емігрує працездатне населення через низький рівень оплати праці або неможливість працевлаштування взагалі. Люди шукають кращого життя на чужині, тому що у нашій країні вони не здатні гідно заробити на потреби своєї родини. За кордоном вони шукають більш оплачувану роботу, намагаються знайти кращі кар'єрні перспективи, а вже згодом, по можливості, перевезти за собою своїх близьких.

Тепер же, в останні роки проблема набула ще ширшого характеру за рахунок того, що багато молодих людей, які є майбутнім нашої держави, виїжджають за кордон на навчання, і відповідно, уже не бажають повертатися назад. Кращі умови України емігрують, адже за кордоном їх цінують більше, ніж на Батьківщині. Якщо так буде продовжуватися і далі, то хто ж залишиться на Україні?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення міграційних процесів в Україні та світі присвятили свої роботи такі вчені як О. В. Позняк, Е. М. Лібанова, С. В. Полякова, А. В. Солоп, А. М. Палій, Т. А. Погода, О. В. Лиса, І. П. Майданік, В. Г. Саріогло, Л. Г. Ткаченко, П. Г. Шушпанов, Л. С. Лісогор та інші науковці.

Постановка завдання. Тлумачення термінів міграція, внутрішня і зовнішня міграція, еміграція та імміграція, рееміграція і депортація, з'ясування сутності цих понять — ось деякі завдання даної роботи. Метою роботи ставиться проаналізувати причини еміграції, з'ясувати її вплив на національну та світову економіку, виявити позитивні та негативні наслідки, а також знаходження найоптимальніших шляхів вирішення проблеми еміграції українців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Безперечно кожен із нас стикався з таким процесом як міграція. Міграція — це зміна місця проживання людини. Осіб, які здійснюють міграцію називають мігрантами. Міграції бувають зовнішні, внутрішні, м'ягнікові і сезонні. До зовнішніх належить переміщення між державами або континентами, до внутрішніх — між містами, регіонами, населеними пунктами, тобто всередині країни. Тих, хто переселився за межі своєї країни називають емігрантами, а тих, які переселились у країну — іммігрантами. Сьогодні в Україні переважає еміграція.

Еміграція — це добровільна або вимушена зміна місця проживання людей, виїзд за межі своєї країни та переселення їх за кордон. Це соціальний феномен, властивий суспільству, що має свої причини і наслідки, і безперечно впливає на життя народів та усього людства. Еміграція може бути тимчасовою, коли емі-

гранти через деякий час повертаються назад, довготривалою (постійною) і сезонною, у певні пори року для сезонних робіт. У той же час вона не завжди пов'язана зі зміною громадянства. Хоча еміграція може бути як добровільною, так і вимушеною, але здійснення процедур для виїзду за кордон обов'язково відбувається за власним бажанням, тобто добровільно. Примусове, а нерідко насильницьке переселення осіб, що здійснюється органами державної влади називають депортацією. Зворотна ж еміграція, повернення у країну початкового місця проживання — це рееміграція.

Залежно від причин еміграція буває політична та економічна. Дисиденти, тобто особи, політичні погляди яких не співпадають з пануючими у країні, у разі еміграції іменуються політичними емігрантами. Соціально-економічними причинами еміграції можуть виступати безробіття, бідність, екологічні катастрофи, природні лиха, сімейні обставини, тощо.

Трудова еміграція викликана цілим рядом внутрішніх і зовнішніх економічних причин. Серед зовнішніх високий рівень оплати праці, привабливі умови для іноземців, розвинений ринок праці. До внутрішніх належать економічна криза, нестабільність у державі, безробіття, недостатня оплата праці, корупція, занепад виробничої сфери, відсутність кар'єрних перспектив. Найпоширенішими мотивами трудової еміграції є бажання покращити умови свого проживання, заробіток для стартового капіталу заради власної справи, накопичення коштів для забезпечення життя та здобуття освіти своїх дітей.

Україна — одна з найбільших держав-донорів робочої сили в Європу. Вона перетворилася на постачальника за кордон висококваліфікованої, інтелектуально розвиненої дешевої робочої сили. Можна сказати, що втрачаючи фахівців, ми втрачаємо інтелектуально-духовний потенціал, людей, у руках яких майбутнє. По суті, Україна інвестує свій безцінний живий капітал в економіку усіх розвинених держав світу, а отже, цим самим ми наносимо шкоду самі собі — гальмуємо власну економіку. Хоча, позитивним наслідком являється додаткове спрямування у казну фінансових потоків.

Процес «відтоку мізків» за кордон це проблема світового масштабу. Але цим уже нікого не здивуєш. Багато країн значно спростили свої візові вимоги для іноземних абітурієнтів, а деякі з них навіть звільняють від плати за навчання. Особливо підтримують іноземних студентів, які вивчають технічні дисципліни. Хороші, вигідні умови змушують людей думати про виїзд за кордон. Деякі сім'ї ще з дитинства готують своїх дітей до такої перспективи.

В останні роки значно збільшився відсоток людей, бажаючих емігрувати з України. Перша хвиля еміграції розпочалася в останній чверті XIX ст., і тривала до

Першої світової війни. Друга хвиля тривала між Першою і Другою світовими війнами. Третя розпочалася наприкінці Другої світової, Четверта — у 1990-х роках. У всіх них схожі політично-економічні причини — загострення ситуації у країні, економічна скрута та політична нестабільність. Четверта хвиля досягла своєї вершини в 2002 році. Протягом наступних десяти років іммігрантів в Україні було більше, ніж емігрантів. Стрімке підвищення кількості емігрантів почалося в 2013 році і триває й до сьогодні. До того ж цей процес загострюється через економічну кризу та ситуацію на сході України. Почалася так звана п'ята хвиля еміграції в історії України. Тепер уже українці віддають перевагу європейським державам, а не Росії. Серед країн Євросоюзу найбільше українських емігрантів у Німеччині, Польщі, Італії, Чехії. Згідно даних за 2014 рік, у Європу виїхало вдвічі більше (303 тис.) українців, ніж у Росію (115 тис.) [1].

Ситуація на сході України породила небачену кількість воєнних біженців. Згідно з даними Комітету статистики Євросоюзу у 2013 році у країнах ЄС просили притулку 1055 українців, а у 2014–14050. Тепер Україна займає 13-тє місце у рейтингу країн, із яких у ЄС потрапляють біженці. Раніше ж, наша держава посідала 47-му позицію [1].

До цих пір, працевлаштування залишається головною метою виїзду за кордон. По даним Євростату, у 2014 році 206 тис. українців емігрували в ЄС працювати, 22 тис. — навчатися, 21 тис. — по сімейним обставинам, а 53 тис. вказали інші причини переїзду [1].

Населення уже не плекає надії на покращення економічного становища нашої держави. Незважаючи на свої бажання, лише невелика частина людей здатна втілити свої плани у життя.

Агентство GFK Ukraine, на замовлення українського представництва Міжнародної організації з питань міграції, у 2015 році провело дослідження і виявило, що 41% трудових мігрантів (281 тис.) з України працюють за кордоном нелегально [1]. Міграційні потоки стрімко активізувались, кількість емігрантів усе збільшується, але об'єм грошових переказів поступово знижується.

Міграційні процеси здійснюють вплив на економіку усіх країн-учасників міграції. До плюсів для держав-імпортерів трудових ресурсів слід віднести значну економію коштів на навчання і підготовку кваліфікованих спеціалістів; підвищення рівня еластичності на внутрішньому ринку праці за рахунок посилення конкуренції у сфері пропозиції робочої сили; підвищення конкурентоспроможності національного виробника за рахунок зменшення витрат на робочу силу; зростання внутрішнього попиту на товари і послуги за рахунок мігрантів; робітники-емігранти сприяють омолоджен-

ню трудових ресурсів у країні імміграції; іноземні робітники не враховуються при створенні соціальних програм. До мінусів належать вплив валютних ресурсів за кордон, посилення конкуренції за робочі місця, зростання безробіття, загострення конфліктів на національній, расовій, релігійних основах [2]. Але більшість держав-імпортерів робочої сили мають на цей рахунок свою політику, що покликана захищати власну країну і своїх громадян з метою мінімізації негативних впливів зовнішньої міграції.

Для країни-експортера трудових ресурсів теж є дві сторони медалі. Насамперед, емігранти забезпечують державу додатковими валютними ресурсами, так чи інакше вкладаючи їх у економіку. До того ж, у країні скорочується загальний рівень безробіття, підвищується життєвий рівень емігрантів та їх родин. І не варто забувати, що дешевше дозволити людям отримати освіту за кордоном, ніж самим витратити гроші на їх навчання. Але незважаючи на регулятивні заходи для контролю за процесом міграції, негативні наслідки еміграції залишаються вагомими. Згідно з оцінками експертів, втрати країн-експортерів трудових ресурсів сягають 10% національного доходу [3]. Особливо серйозну загрозу створює «вплив мізків». Вітчизняний ринок трудових ресурсів втрачає найбільш конкурентоспроможну та мобільну частину трудового потенціалу країни. На сьогоднішній день, міграційна політика України недостатньо організована, що має негативний вплив на економічний розвиток країни.

Варто пам'ятати і про нелегальну еміграцію. Вона спричиняє соціальну незахищеність, такі громадяни зазнають утисків, дискримінації у питаннях умов та охорони праці, її оплати, страхування. Нелегальний статус робітників за кордоном знижує ціну їх праці, нашоухе на зловживання, а також не приносить доходу державі-донору.

Ще одним негативним наслідком трудової міграції для нашої держави є виникнення покоління «дітей заробітчан». Переважна більшість осіб, які емігрують мають дітей. Складається ситуація, що полягає у великій кількості дітей, які фактично не отримують належної опіки та виховання, тобто стають сиротами при живих батьках. Їх називають соціальними сиротами. У намаганнях заробити більше грошей, ніж на батьківщині заробітчани забувають, що дітям потрібна присутність батьків. Бездоглядні діти втрачають родинний зв'язок з членами сім'ї. Це тягне за собою цілу низку наслідків. Такі діти не мають перед собою правильної моделі сім'ї, а це збільшує імовірність того, що у майбутньому вони не зможуть побудувати міцну родину. Багато таких дітей, позбавлених батьківського контролю, розпечених заробленими грошима зовсім недоцільно їх використовують — алкоголь, наркотики,

вулиця, злочини. Це як бомба уповільненої дії — чим довше без нагляду, тим важчі наслідки. Поки батьки працюють за кордоном не розгинаючи спини їх дітки дорослішають, частина з них стає на слизьку доріжку, інша ж — сама збирається виїхати за кордон. Еміграція процвітає. Можна сказати, що створюється явище «спадкової еміграції».

Як би там не було, еміграція має свої плюси і мінуси. Вона допомагає емігрантам та їх родинам вижити у складні часи, розширює для людей горизонти, дає можливість змінити своє життя. Значна частина людей вирішує залишити ці зміни постійними, тобто залишитися за кордоном, інша ж — рада повернутися назад, додому. І яким би не був цей вибір, він важливий, тому що усі ми являємося творцями державної та світової економіки. Лише від нас залежатиме майбутнє нашої держави, а країна має піклуватися про своїх громадян, створити належні умови, щоб будь-який наш вибір був насамперед безпечним.

Висновки з проведеного дослідження. Подолати еміграцію неможливо, але знизити її все ж можна. Для цього потрібно здійснити певні заходи, які б вплинули на рівень еміграції. Насамперед гідну оплату праці. Усі професії можуть бути корисними і перспективними, тож рівень оплати має бути відповідний. Чим меншою стане різниця українських і зарубіжних заробітних плат, тим менша буде кількість трудових емігрантів. Освіта в Україні є на високому рівні, але не варто на цьому зупинятися, бо немає межі досконалості. До того ж, добре було б гарантувати молодим спеціалістам зайнятість після завершення навчання. Зараз складно знайти роботу без досвіду. Загальний рівень життя українців треба підвищувати. Наша країна знаходиться в центрі Європи, але поки що люди

не відчують цього. Політика України має бути спрямована на вдосконалення усіх сфер діяльності, за рахунок цього стане більше перспектив, жити тут стане значно приємніше, адже кожна людина зможе реалізувати себе.

Розвиваючи наукову сферу, ми даємо простір для нових звершень. Можна спрямувати фінансові потоки на нові винаходи, які б стали конкурентоспроможними на ринку. Або запропонувати гранти, щоб підвищити ефективність наукових досліджень. В Україні так багато розумних учених, у яких, безперечно, повно ідей. Їм лише потрібен поштовх, невелика допомога. А без неї зовсім не дивно, що науковці виїжджають. За кордоном цінують українських учених, чому ж тоді у нас це не так? Хто ж з них не хотів би проводити свої розробки в оснащених лабораторіях, великих корпораціях? Україна може все це дати, не одразу, поступово, але цей крок зупинить багатьох, дасть можливість передумати емігрувати. З часом, наша батьківщина тільки виграє від таких заходів, це стане прибутковим, робота буде престижною, можливо навіть у світовому масштабі.

Проблема еміграції виникла давно і поки що її ніхто не подолав. Вирішити її повністю ніколи не вдасться, але ми можемо зменшити наслідки цього явища. Завдяки статистиці можна порівняти дані за попередні періоди, а також зробити прогнози на майбутнє. Попереджений — значить озброєний. Знаючи імовірність майбутніх подій можна вжити всіх необхідних заходів аби цього не допустити. Усі ми є регуляторами даного процесу, своїм прикладом ми можемо змінити думку оточуючих людей, від нас залежить як кількість емігрантів, так і майбутнє нашої держави. Тож вирішувати проблему еміграції потрібно вже сьогодні, поки не стало занадто пізно.

Література

1. 8 шокирующих фактов об эмиграции из Украины [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://businessviews.com.ua/ru/studies/id/8-faktov-pro-emigrantov-kak-namek-na-buduschuju-nehvatku-kadrov-918/>
2. Політика країн-імпортерів трудових ресурсів [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://pidruchniki.com/1924070139252/ekonomika/politika_krayin-importeriv_trudovih_resursiv
3. Вплив міграційних процесів на соціально-економічний розвиток країн-експортерів трудових ресурсів [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://pidruchniki.com/1924070139252/ekonomika/politika_krayin-importeriv_trudovih_resursiv